

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI YA 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI LA VHURARU (P3)

LARA 2018

MARAGA: 100

TSHIFHINGA: Awara 2¹/₂

Bammbiri ili li na masiatari a 8.

NDAELA NA MAFHUNGOTHANGELI

1. Heli bammbiri li na KHETHEKANYO MBILI:

KHETHEKANYO YA A: Maanea (50)

KHETHEKANYO YA B: Zwibveledzwa zwa vhudavidzani: (2 x 25) (50)

PFESESANI: Vhalingiwa vha lavhelelwa u fhindula mbudziso MBILI kha KHETHEKANYO iyi.

2. Ni lavhelelwa u fhindula mbudziso NTHIHI kha KHETHEKANYO YA A, na MBILI kha KHETHEKANYO YA B.

3. Nwalani nga luambo lune na khou lingwa khalwo.

4. Thomani KHETHEKANYO INWE na INWE kha siatari LISWA.

5. Ni fanela u pulana (sa tsumbo ni tshi shumisa mapa wa muhumbulo/nyolo/tshati ya nyelelo/maipfi a re khii), u vhalulula na u sedzulusa mushumo wanu. Pulane i fanela u RANGELA phindulo yanu.

6. Vhupulani hothe vhu fanela u sumbedzwa zwi khagala. Ni tsivhudzwa uri ni tale mutalo wo budaho vhukati ha vhupulani hothe.

7. Ni tsivhudzwa nga ndila yo khwathisedzwaho vhukuma u shumisa tshifhinga tshanu nga ndila i tevhelaho:

KHETHEKANYO YA A: U ya kha minetse ya 80

KHETHEKANYO YA B: U ya kha minetse ya (2 x 35) 70

8. Nomborani phindulo dzanu zwi tshi anana na kunomborelwe kwa mbudziso kwo shumiswaho kha ili bammbiri la mbudziso.

9. Thoho i songo dzhielwa nthu musi ni tshi vhalala tshivhalo tsha maipfi.

10. Nwalani nga vhudele, nahone zwi no vhalea.

KHETHEKANYO YA A: MAANEA**MBUDZISO YA 1**

Fhindulani mbudziso NTHIHI fhedzi kha dza malo dzi tevhelaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u swika kha a 450. Nwalani NOMBORO na THOHO ya maanea e na nanga.

- 1.1 Ndi yone tshenzhemo ye ya shandula kuvhonele kwanga. [50]
- 1.2 Dumbumazwikule le la vha tshimangadzo kha shango. [50]
- 1.3 Nwalani maanea ane a vha na maipfi haya: 'Ndo fhedza ndo ditota nga nthani ha lunyadzo.' [50]
- 1.4 'Ndi khwine u fela muhumbulo une wa tshila, u fhirisa u tshilela muhumbulo une wa do fa.' [50]
(Steve Biko)
- 1.5 Khamusi u khwiniswa ha milayo ya kuambarele zwickoloni zwashu zwi nga bveledza vhudziki. Tatani ni tshi ima na, kana ni tshi hanedzana na thoho iyi. [50]
- 1.6 Zwifanyiso zwi tevhelaho zwi nga tokonya kana zwa vusa zwipfi zwanu, kana zwa dzikusa kuvhonele kwanu kwa zwithu. Dinangeleni tshifanyiso ni kone u nwalala maanea. Nwalani nomboro ya mbudziso ye na nanga (1.6.1, 1.6.2 kana 1.6.3), ni kone-ha u nea maanea anu thoho yo teaho.

PFESANI: Hu tea u vha na vhumani vhu re khagala vhukati ha maanea anu na tshifanyiso tshe na nanga.

1.6.1

[Tshi bva kha: www.google.com]

[50]

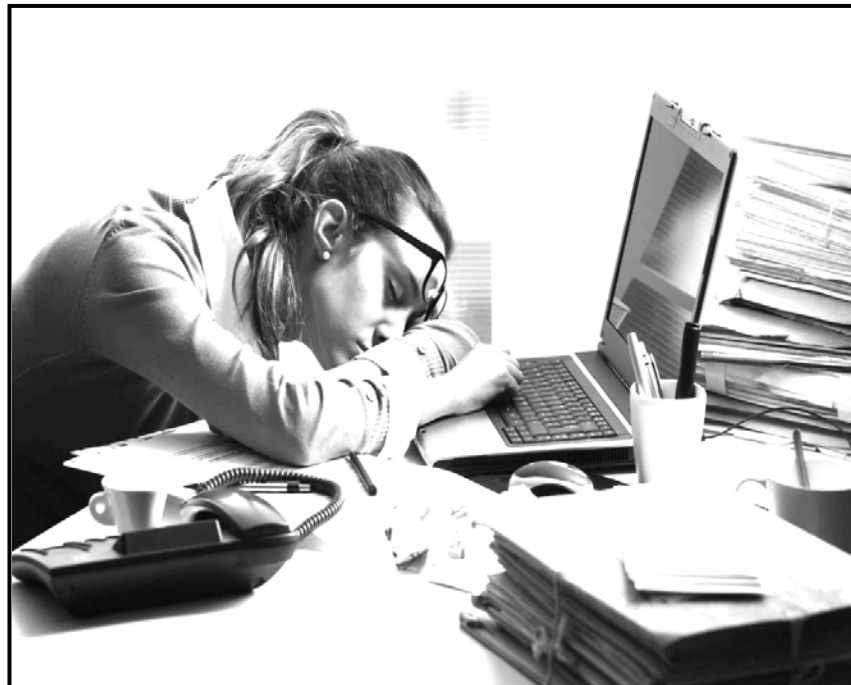
1.6.2

[Tshi bva kha: www.google.com]

[50]

1.6.3

[Tshi bva kha: www.google.com]

[50]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A:

50

KHETHEKANYO YA B: ZWIBVELEDZWA ZWA VHUDAVHIDZANI**MBUDZISO YA 2**

Fhindulani mbudziso MBILI kha dzi tevhelaho.

- Vhulapfu ha mutumbu wa phindulo iinwe na iinwe vhu vhe maipfi a u bva kha 180 u swika kha a 200.
- Dzhielani nzhele zwi tevhelaho:
  - Vha tangedzaho mafhungo, redzhistara, thouni na tshitaila.
  - Munanguludzo wa maipfi na tshivhumbeo tsha luambo.
  - Tshivhumbeo.
- Nwalani NOMBORO na THOHO ya tshibveledzwa tshe na nanga, sa tsumbo 2.1 Vhurifhi ha tshishaka.

2.1 VHURIFHI HA TSHISHAKA (INIFOMALA)

No ri ni tshi khou tamba nga bureiki tshikoloni, na tshenuwa no kuḁa iṭo la muṇwe mugudiswa nga lukudavhava ni songo zwi lavhelela. Mashudumavhi, iṭo ilo lo huvhala lwe uyo ṇwana a mbo ḁi hwalelwa vhuongeloni ha maṭo vhunga iṭo lo no vha na tshanga. Mme a uyo ṇwana vho kelema lwa u sa vhuya fhano.

Zwino inwi ṇwalani vhurifhi ha u hambela pfarelo ni vhu ṇekedze vhabebi vhanu uri vha vhu ise ha vhabebi vha uyo ṇwana sa yone ṇdila ya u hambela u farelwa lufhanga u ya nga mvelele yashu.

[25]

2.2 **LIÑWALOVHUNE (CV) NA VHURIFHI HA U FHELETSHEDZA**

Vhalani vhurifhi vhu tevhelaho ni kone u fhindula mbudziso yo disendekaho khaho.

Hu vhudziswa: Maluta Mugeḁa
Cell: 064 014 1234

PO Box 234
Thohoyandou
0950
25 Lara 2018

Mulanguli
Tshiwela Company
PO Box 523
Makhado
0920

KHUMBELO YA MUSHUMO WA VHUNWALELI

Ndaa/Aa

Ndi riwala ulu lwiwalo ndi tshi khou ita khumbelo ya mushumo wa u vha Muiwaleli we wa andadzwa kha bammbiri la Divhani ya la 23 Lara 2018.

Ndi na tshenzhemo ya miwaha mivhili kha uyu mushumo. Ndi khou amba zwino ndi tshi khou shuma kha Khampani ya Nduvho. Ndi dovha hafhu nda vha muiwaleli kha zwiimiswa zwi tevhelaho: Khorombusi ya Tshikolo tsha Vhambedzi Sekondari, Khorombusi ya Vhaswa vha muvhundu wa Funanani, na ya mbulungano ya muta wa hashu. U ya nga ha iyi tshenzhemo, ndi vhona e nne muthu o tewaho nga mushumo uyu.

Zwidodombedzwa zwanga zwothe zwi kha liñwalovhune lo nambatedzwaho kha khumbelo iyi.

Ndi khou tenda uri khumbelo yanga i do tangedzwa.

Ndi nne wavho a fulufhedzeaho
Maluta Mugeḁa

Zwino inwi riwalani liñwalovhune (CV) lo faredzaho zwidodombedzwa zwothe line la fanela u tuwa na uvhu vhurifhi ha u humbela mushumo.

[25]

2.3 ADZHENDA NA MAAMBIWA A MUTANGANO

Inwi no topoliwa u vha muḱwaleli kha muḱangano we wa fariwa hu tshi khou lugiselwa tshimima tsha u takalela ḱuvha ḱa mabebo ḱa makhulu waḱu musi vho swikisa miḱwaha ya fuḱahe (90). I tevhelaho ndi adzhenda ya uyo muḱangano.

1. U vula
2. U ḱanganedza vhathu
3. Vhathu vho ḱaho na vho kundelwaho
4. U vhalwa ha maambiwa a muḱangano wo fhiraho
5. U ḱanganedzwa ha maambiwa
6. A bvaho kha maambiwa
7. Maambiwa a ḱuvha
  - 7.1 ...
  - 7.2 ...
  - 7.3 ...
  - 7.4 ...
  - 7.5 ...
8. Aḱa na aḱa
9. Datumu ya muḱangano u tevhelaho
10. U vala

Zwino inwi ḱwalani maambiwa a muḱangano uyo ni tshi khou shumisa adzhenda ye na ḱewa afho ḱha.

[25]

2.4 MUVHIGO WA FOMALA

Vha Hamasipala vho vha na muḱangano na Khoro dza Lushaka vha tshi khou ḱahisa mbilaelo dza u ḱatekanywa ha mashika hoḱhehoḱhe ngauri zwi nga vho vhanga malwadze kha vhadzulapo. Inwi sa muḱwaleli wa Khoro ya Lushaka no vha murado wa uyo muḱangano, zwino ni tea u ḱwala muvhigo nga ha zwe zwa ambiwa.

ḱwalani uyo muvhigo wa fomala une wa do vhigiwa musi wa khoro.

[25]

2.5 TSHIPITSHI TSHA FOMALA

Hu na khombo nnzhi dzine dza kwama vhaswa badani khulwane ine ya fhira nga henefho vhuḱoni ha haḱu. Sa Mudzulatshidulo wa Khoro ya Vhaswa, vhadzulapo vho ni humbela uri ni ambe tshipitshi nga ha ndeme ya tsireledzo dzibadani muḱanganoni wa vhaswa.

ḱwalani tshipitshi itsho.

[25]

2.6 INTHAVIYU

Inwi ni muthu we a gudela zwa vhulondolamaḁi. Minidzhere wa ha masipala wa vhupo ha haḁu o ni ramba uri a vhe na nyambedzano na inwi hu u itela uri lushaka lu maandafhadzee nga ḁivho ine na vha nayo malugana na u vhulunga khathihi na kushumisele kwone kwa maḁi.

ḁwalani inthaviyu ye ya vha hone vhukati haḁu na minidzhere.

[25]

ḁHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B:

50

MARAGAGUḁE:

100